

LASZLO Alexandru s-a născut la 4 mai 1966, în Cluj. Profesor de italiană la Colegiul Național „George Barițiu” din Cluj, Doctor în Filologie al Universității „Babeș-Bolyai”.

A publicat articole, studii literare, eseuri, polemici și traduceri în reviste culturale din România (București, Bistrița, Brăila, Cluj, Constanța, Craiova, Iași, Oradea, Satu Mare, Sibiu, Tîrgu Jiu, Tîrgu Mureș), Statele Unite, Israel, Germania, Italia.

Cărți: A. Literatura română: 1. *Între Icar și Anteu*, 1996. 2. *Orient Express*, 1999. 3. *Grîul și neghina*, 2002. 4. *Criticul literar Nicolae Manolescu*, 2003, 2009. 5. *Vorbind* (cu Gheorghe Grigurcu și Ovidiu Pecican), 2004. 6. *Toate pinzele sus!*, 2005. 7. *Viceversa!* Polemici pro și contra lui Paul Goma, 2009. 8. *Muzeul figurilor de ceară*, 2009. 9. *Viața de zi cu zi*, 2011. 10. *Exerciții de singurătate*, 2012. 11. *Tutti frutti*, 2013. 12. *Uriașe lucruri mici*, 2014. 13. *Stări de spirit*, 2018. 14. *Cum se învecțează un huligan?* Mihail Sebastian, ziarist la „Cuvîntul”, 2019. B. Limba-literatura italiană: 1. *Dicționar italian-român*, 1999. 2. *Dicționar practic italian-român și român-italian*, 2003. 3. *Dicționar italian-român, român-italian*, 2006, 2016. 4. *Memorator de limba italiană. Gramatică practică*, 2007, 2015, 2018. 5. *Prin pădurea întunecată. Dialoguri despre Dante* (cu Ovidiu Pecican), 2011; în versiune italiană: *Per la selva oscura. Dante parlato* (con Ovidiu Pecican), 2013. 6. *A revedea stelele. Contribuții la studiul operei lui Dante*, 2013, 2018. 7. *Antologia di letteratura italiana per le scuole*, 2018.

Traduceri: A. Din franceză în română: 1. Romain Gary, *Ai toată viața înainte*, 1993, 2006, 2013. 2. Raymond Queneau, *Zazie în metrou*, 2001, 2004, 2008. 3. Raymond Queneau, *Suntem mereu prea buni cu femeile*, 2005. 4. Catherine Siguret, *Femei celebre pe divan*, 2009. B. Din română în italiană: 1. *Omaggio a Dinu Adamesteanu*, 1996 (colaborare). 2. Laszlo Alexandru-Ovidiu Pecican, *Per la selva oscura. Dante parlato*, 2013. 3. Gelu Hossu, *Il Card. Iuliu Hossu. Spirito della Verità*, 2019. C. Din italiană în română: 1. Luigi Accattoli, Karol Wojtyła, *Omul sfîrșitului de mileniu*, 1999. 2. Renzo Allegri, Padre Pio, *Omul speranței*, 2001, 2002, 2011. 3. Umberto Eco, *A spune cam același lucru. Experiențe de traducere*, 2008. 4. Giovanni Papini, *Dante viu*, 2009. 5. Patrizio Trequattrini, *Furio*, 2010. 6. Patrizio Trequattrini, *Șantajul*, 2011. 7. Andrea Tornielli - Domenico Agasso jr., *Sfaturi prietenești de la Papa Francisc. Cuvinte care ne ajută să trăim mai bine*, 2017. 8. Luigi Pirandello, *Nuvele pentru un an*, volumul 1, *Șalul negru*, 2019. 9. Luigi Pirandello, *Nuvele pentru un an*, volumul 2, *Viața goală*, 2019. 10. Luigi Pirandello, *Nuvele pentru un an*, volumul 3, *Țopăiala*, 2020. 11. Luigi Pirandello, *Nuvele pentru un an*, volumul 4, *Bărbatul singur*, 2020.

LASZLO ALEXANDRU

Lectura lui
DANTE
Infernul

Volumul I

CARTIER POPULAR

136. *salimmo sù, el primo e io secondo,
 tanto ch' i' vidi delle cose belle
 che porta 'l ciel, per un pertugio tondo.*
 139. *E quindi uscimmo a riveder le stelle.*

«Călăuza și cu mine pe-acea potecă ascunsă am intrat pentru a ne întoarce în lumea luminoasă; și fără a ne griji de vreo odihnă, am urcat, el primul și eu al doilea, pînă ce-am văzut lucrurile frumoase pe care le poartă cerul, printr-o spărtură rotundă. Și-apoi am ieșit spre-a revedea stelele» (v. 133-139). Virgiliu și Dante înaintează pe cărarea nevăzută, pentru a merge la suprafață. Călătorii urcă fără zăbavă, pînă descoperă o grotă, de unde li se arată cerul. Și-atunci au ieșit să revadă stelele. „Cuvîntul *stelele* încheie cele trei cantice, într-o căutare evidentă a paralelismului și a semnificației morale: spre stele, spre cer ca punct de exaltare și destinație finală a întregii călătorii, așadar spre Dumnezeu, tinde sufletul creștinului, și de la stele își ia parametrii, punctele de referință și orientare. Rămînîndu-le fidel, omul creează valori pentru care ele devin un simbol, în existența personală și socială, precum și o țintă a tensiunii, care se încheie prin eliberarea și împăcarea în cadrul divinității” (T. Di Salvo).

*[Explicit prima pars Comedie Dantis Alagherii
 in qua tractatum est de Inferis]*

Cuprins

„Divina comedie” ca sinteză	5
Despre Infernul lui Dante	35
O călătorie inițiativă (Infern I)	47
Dante e cuprins de îndoieli (Infern II)	63
Biciul disprețului (Infern III)	79
Spirite mărețe (Infern IV)	95
Furtuna pasiunii (Infern V)	113
Păcătoasa poftă a gurii (Infern VI)	131
Soarta ascunsă ca șarpele în iarbă (Infern VII)	142
Cetatea aroganței (Infern VIII)	157
Îngerul războinic (Infern IX)	171
Farinata se înalță cu pieptul și cu fruntea (Infern X)	187
Ierarhia păcatelor (Infern XI)	206
Riul de sînge (Infern XII)	219
Copacii sălbatici (Infern XIII)	233
Ape infernale (Infern XIV)	252
Cum omul se eternizează (Infern XV)	269
Fericit cel ce vorbește liber (Infern XVI)	286
Călare pe monstru (Infern XVII)	300
Între bici și fecale (Infern XVIII)	316
Păstori nelegiuți (Infern XIX)	334
Lacrimi pe buci (Infern XX)	350
Carnavalul cruzimii (Infern XXI)	364
Bălăceală în smoală (Infern XXII)	382

Mantaua ipocriziei (Infern XXIII)	398
Mușcătura șarpelui (Infern XXIV)	415
Re: Metamorfoze (Infern XXV)	433
Călătoria lui Ulise (Infern XXVI)	450
Diavolul logician (Infern XXVII)	470
Oameni spintecați (Infern XXVIII)	488
Pedeapsa pentru alchimie (Infern XXIX)	508
O chelfăneală (Infern XXX)	526
Întâlnirea cu giganții (Infern XXXI)	544
Rime aspre și răgușite (Infern XXXII)	560
Tragedia contelui Ugolino (Infern XXXIII)	579
A revedea stelele (Infern XXXIV)	601

Pentru a veni în întâmpinarea cititorului român și a-i pune la dispoziție, într-o formulă înlesnită, înțelegerea *Divinei Comedii*, propun aici o nouă abordare. Știu că filtrul explicațiilor științifice, contextuale, este absolut obligatoriu pentru priceperea poemului și înaintarea în lectură. Prin urmare am decis să „rup” fluența versurilor originale, prin traducerea lor fidelă, în proză, și includerea unor grupaje cu rezumate și explicații (ale mele și ale altor cunoscători, reluate prin intermediul citatului). Lectorul nu va fi lăsat să bijbiie de unul singur, pe potecile încurcate ale terținelor tenebroase; el va fi ajutat să încrucișeze cărarea poeziei cu luminișul explicațiilor critice, să împletească traseul artistic și cel pedagogic-explicativ. Mesajul literar se savurează în paralel cu descifrarea și înțelegerea lui.

Un asemenea demers nu urmărește furnizarea unei traduceri artistice, perfecte, ci încearcă readucerea cititorului spre poemul original. Reconstruirea contextelor slujește la înțelegerea semnificațiilor și perceperea mizelor estetice. Versurile medievale, transpuse într-o limbă română fluentă, dublate de perifraze lămuritoare și de explicațiile specializate, care au fost deja formulate de-a lungul secolelor, vor putea reconstrui – după toate probabilitățile – dialogul dintre Evul Mediu, aflat în căutarea mântuirii, și Postmodernitatea computerizată, rătăcită adesea pe urmele falșilor idoli.

Despre *Infernul* lui Dante

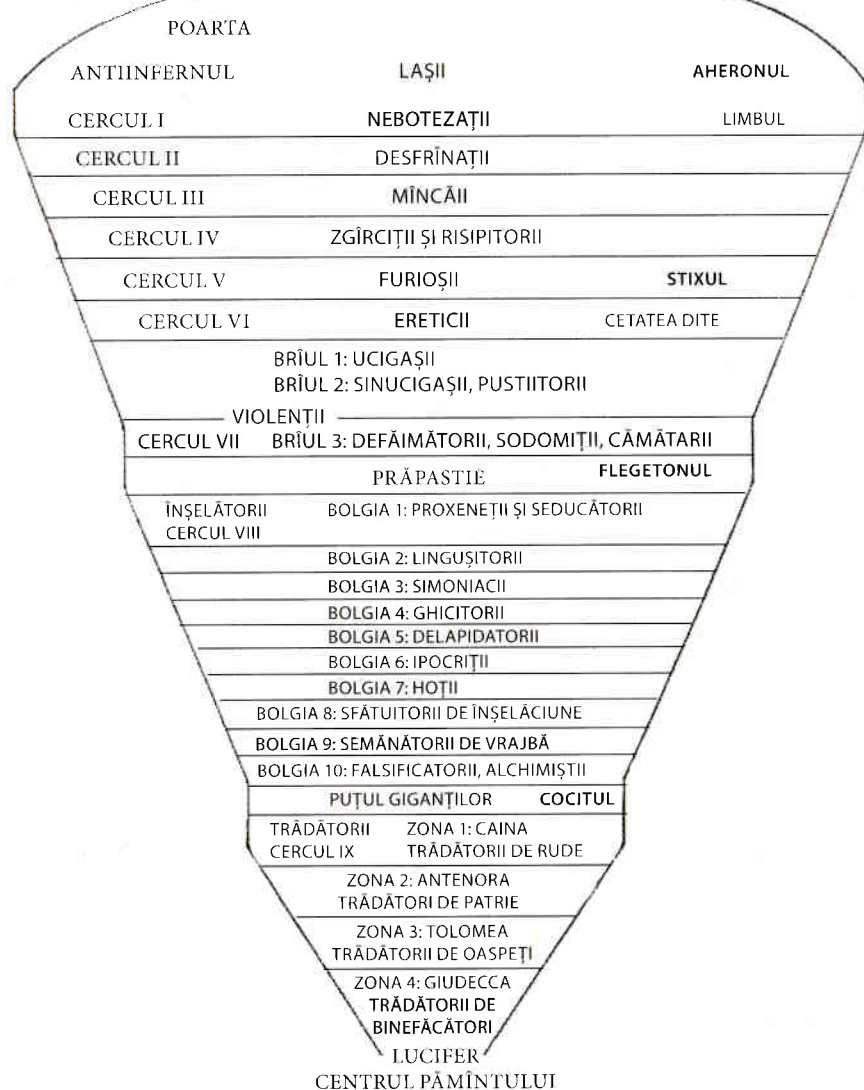
„Cu ce judecată judecați, veți fi judecați;
 și cu ce măsură măsurați, veți fi măsurați.”

(Matei, VII, 2)

Există trei paliere distincte, contopite de Dante în edificarea universului său fictiv. Când vorbim despre Infern, Purgatoriu sau Paradis, știm că ele sînt spații imaginare, ce aparțin credinței. Religia este cea care statuează existența acestor zone de după moarte, unde vor merge sufletele. Este locul unde sîntem răsplătiți sau pedepsiți pentru felul în care ne-am trăit viața. Dar e vorba de universuri ale imaginarului, mai degrabă abstracte, cu o consistență generală și variată. Imaginația diferă de la om la om, de la popor la popor, de la o perioadă istorică la alta. Așadar și imaginea Infernului sau a Paradisului a fost foarte diferită. Autorul italian vine spre aceste tărîmuri ale fanteziei cu rațiunea: iată paradoxul său specific. Infernul, Purgatoriul sau Paradisul erau ținuturi ale credinței și ale imaginației. Dante le configurează cu ajutorul minții. Ele se constituie la intersecția a trei zone, a trei discipline, a trei științe: **mitologia**, **geografia** și **morala**. Cum anume mitologia (adică știința despre zei și închipuirea începuturilor lumii)? A fost revalorificat momentul mitologic de după Geneză, cînd un grup de îngeri, sub conducerea lui Lucifer, s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu. Ce soartă au avut ei, în viziunea lui Dante? Au fost izgoniți, tocmai pentru că nu i se mai supuneau lui Dumnezeu, îi contestau autoritatea. Lucifer, căzut pe Pămînt, s-a scufundat și a săpat în prăbușire un fel de pilnie. A sfîrșit prin a se înțepeni în centrul Terrei. Infernul s-a constituit efectiv în spațiul dislocat prin căderea lui Lucifer. Iată cum un mit apocrif, al genezei, a fost refolosit și transpus în context geografic.

Dar autorul italian a adăugat la mitologie și geografie încă un aspect, al treilea, cel moral. Spațiul infernal nu numai că apare sub ochii noștri în mod concret, modelat ca atare, ci cuprinde o ierarhie a păcatelor. Infernul fusese perceput confuz, ca un epicentru de tortură: gălăgie, suferință, durere, fum, foc, lacrimi. Dante, cu spiritul său foarte lucid, a luat toate acestea și a construit cu ele o structură precisă, a clasificat păcatele (așa cum se poate observa din schema alăturată).

PĂDUREA

După ce intrăm în Infern, întâlnim o succesiune de cercuri, unde sînt pedepsite diverse categorii de păcate: lașii, nebotezații, desfrînații, mîncăii, zgîrciții și risipitorii, furioșii, ereticii, ucigașii, sinucigașii, pustiitorii, defăimătorii, sodomiții, cămătarii, intervine o prăpastie, apoi sînt proxeneții și seducătorii, lingușitorii, simoniacii, ghicitorii, delapidatorii, ipocriții, hoții, sfătuitoarii de înșelăciune, semănătorii de vrajbă, falsificatorii, alchimiștii, apare un alt obstacol: puțul giganților, și pe urmă sînt trădătorii, dispuși ierarhic, în funcție de gravitatea faptelor: trădătorii de rude în zona Caina, trădătorii de patrie în zona Antenora, trădătorii de oaspeți în zona Tolomea și trădătorii de binefăcători în zona Giudecca.

Nu numai că Dante nu i-a aruncat pe toți de-a valma, claie peste grămadă, dar dispunerea lor reflectă o ierarhie a păcatelor. Cu cît sufletul coboară mai mult și se apropie de Lucifer, e mai păcătos. Cu cît stă mai departe de Lucifer, fapta comisă e considerată mai puțin gravă. Există mulți păcătoși, dar greșelile lor nu sînt identice și nu sînt la fel condamnabile. Plasarea în Infern adaugă și o judecată valorică a păcatului. Putem descifra așadar schema Infernului și ca pe o reflectare a mentalului medieval. Ce anume era considerat un lucru grav, în Evul Mediu, și ce anume era pe-atunci mai ușor de tolerat.

Să ne mai apropiem cu un pas de acest univers înfricoșător. **Lașii** – Aleargă în pielea goală, înțepați de muște și viespi; sîngele lor e devorat pe jos de viermi oribili. Pentru păcatul lor dezgustător, nu merită nici măcar să fie numiți, identificați. **Nebotezații** – Suferă de durerea spirituală a tînjirii inutile după chipul lui Dumnezeu. Avem deja cîteva personaje, pe care le întâlnește Dante în călătoria sa, sînt marii poeți ai Antichității: Homer, Horațiu, Ovidiu, Lucanus și Virgiliu însuși, care îi va fi călăuză. Locul lui Virgiliu este în Infern, pentru că a fost necredincios, în sensul că a fost nebotezat. El, de-aici, din cercul său, a urcat pentru a-l întîmpina pe Dante, pentru a-i sări în ajutor, și împreună cu el parcurge apoi tot traseul infernal, pînă în profunzimi. Cum suferă nebotezații, printre care îi găsim pe marii artiști, marii filosofi ai Antichității? Ei nu sînt chinuiți de o tortură fizică. Suferința lor e de natură spirituală: stau nostalgici și tînjesc după chipul lui

Dumnezeu. Păcatul lor a fost comis cu intelectul, anume că în meditațiile lor, de-a lungul vieții, nu au luat în considerare adevărata credință creștină: Dumnezeu este binele absolut. Acest bine ei nu-l vor vedea niciodată, nu se vor întâlni cu el, pentru că l-au ignorat pe când trăiau, așadar nu-l merită nici după moarte. E o tortură spirituală, nu fizică: se manifestă prin imensa nostalgie după binele inaccesibil lor în eternitate. **Desfrînării** – Furtuna izbește spiritele păcătoase de stînci, fără posibilitatea vreunei odihne. Apariții definitorii sînt aici Francesca da Rimini și Paolo Malatesta. **Mîncării** – Stau culcați în ploaie, sfîșiați de Cerber (ciinele oribil cu trei capete) și urlă de durere. Personajul emblematic pentru acest cînt și pentru acest păcat este Ciaccio. **Zgîrciții și risipitorii** – Două șiruri de păcătoși împing bolovani uriași din direcții contrare, se întîlnesc cap în cap și se izbesc unii de alții la infinit. În timp ce se ciocnesc, se insultă reciproc. Se întorc, parcurg traseul în sens invers, se întîlnesc din nou, la capătul opus, și se insultă iarăși. Unii le strigă celorlalți: „De ce risipești?”. Ceilalți le răspund: „De ce ești zgîrcit?”. Asistăm astfel la o tortură reciprocă, ei se întortorează, o variantă foarte ingenioasă găsită de autor. **Furioșii** – Zac în noroi, se lovesc cu mîinile și picioarele, se mușcă, se sfîșie în bucăți. Păcătosul caracteristic este Filippo Argenti. Au fost extrem de mînioși, de-a lungul existenței, nu poți să stai de vorbă cu ei, te insultă, sînt lipsiți de răbdare să te asculte, par mereu supărați. La fel li se va întîmpla, potențat suplimentar, pe lumea cealaltă. Se vor devora, se vor mușca, se vor sfîșia. **Ereticii** – sînt îngropați în morminte de foc. Figura tutelară: Farinata degli Uberti. Este unul dintre personajele de impact și rezonanță, eroul militar semnificativ al istoriei florentine, în mod indirect unul dintre adversarii politici ai protagonistului. Cu toate că Dante îl regăsește pe Farinata în Infern, îl tratează cu respect, pentru că este un om de o mare statură politică, de o mare valoare personală.

Iată o situație notabilă din *Divina Comedie*. Reacțiile personajului principal sînt extrem de diferite și surprinzătoare pentru noi, cititorii. Ne-am plictisi dacă protagonistul s-ar duce la fiecare păcătos și i-ar ține o predică, l-ar certa. Dar nu asta e situația lui Dante. El este un om în carne și oase, care suferă și compătimește,

este de acord cu cele aflate sau ar vrea eventual să sporească tortura, atunci cînd i se pare că vreun osîndit merită o pedeapsă mai aspră. Uneori, cum e la întîlnirea cu Francesca, damnată pentru iubire ilegală, el leșină de durere, de milă, văzîndu-i pe cei doi cumnați, condamnați în eternitate la chinuri. În altă parte, cum se întîmplă cu Farinata, îl respectă pe cel care-i stă în față, vorbește demn cu el, rămîne impresionat. În alte părți, confruntat cu trădătorii, îi disprețuiește și îi „torturează” suplimentar. Într-un moment culminant al Infernului, călătorul îl înhață de păr pe Bocca degli Abati și îl izbește cu capul, îl brutalizează. Sînt reacții foarte diverse ale lui Dante, ca personaj și protagonist. Inclusiv prin aceasta, el reușește să ne implice în desfășurarea acțiunii.

Uciagașii – sînt scufundați într-un fluviu de sînge încins, fiind vînați de centauri, animale mitologice, jumătate cal, jumătate om, care au aici rolul de gardieni. Personaj de referință: Nesso, centaurul călăuză. Să observăm că Infernul este înțesat cu numeroase călăuze, paznici, gardieni, demoni etc. Avem o gamă amplă de „slujbași”. Dante a preluat din mitologia păgînă, greacă și latină, multe figuri celebre. De pildă îi întîlnim pe Minos, pe luntrașul Caron, pe centauri, pe Uriași, pe Anteu care îi ia în brațe pe Dante și Virgiliu, la puțul giganților, și îi mută pe malul celălalt etc. E plin de personaje antice, recuperate și reutilizate. *Divina Comedie* reprezintă o sinteză inclusiv din punct de vedere mitologic. Poetul folosește mai mult decît Biblia pentru a-și construi universul, el realizează o sinteză a mitologiilor antice, greacă și latină, pe care le cunoaște foarte bine și le amalgamează cu mitologia biblică, transplantînd totul în imaginarul medieval. **Sinucigașii** – Sufletele lor sînt transformate în plante și sfîșiate de Harpii (alți torționari de proveniență antică). Figură de referință: Pier delle Vigne. **Pustiitorii** – sînt goniți de o haită de cățele înfometate care, îndată ce îi prind, îi sfîșie în bucăți. Ce este cu acești „pustiitori”? Întîlnim aici o problemă a dantologiei românești, pe care se cuvine s-o clarificăm pe scurt. Risipitorii (*i prodighi*) sînt cei care își aruncă banul cu indolență. Pustiitorii (*gli scialacquatori*) sînt cei care își distrug bunurile în mod violent. Pe vremea lui Dante a existat un padovan, pe numele său Giacomo da Sant'Andrea, care și-a invitat oaspeții la cină și, pentru a le alun-

ga plictiseala, i-a poftit afară și a dat foc propriului castel, spre a admira laolaltă cu ceilalți un incendiu pe cinste. Acela desigur că se reva regăsi aici, printre pustiiitori, pentru că a risipit în mod violent. Din păcate, traducerile românești anterioare ale *Divinei Comedii* stabileau o echivalență între *prodighi* și *scialacquatori*, numiți, în ambele ipostaze, „risipitori”. **Defăimătorii** – Stau culcați și se răsucesc sub o ploaie de foc, ce aprinde și nisipul de sub ei. Personaj de referință: Capaneo. **Sodomiții** – Aleargă fără oprire sub grindina de flăcări. Apare figura memorabilă a lui Brunetto Latini, fostul magistrul al lui Dante. **Cămătarii** – Stau ghemuiți sub grindina de foc, iar la gît le atîrnă punga de bani cu însemnele propriei familii. Personajul de contact este aici Reginaldo degli Scrovegni, unul dintre păcătoșii proeminenți ai vremii. **Proxeneții și seducătorii** – Defilează goi, biciuiți de diavoli, pe două șiruri opuse. Proxeneții (care au sedus în contul altora) într-o parte, ceilalți (seducătorii pe cont propriu) în alta. Întîlnim figura reprezentativă a lui Venedico Caccianemico. **Lingușitorii** – Stau scufundați în scirna provenită din toate haznalele lumii. Călătorul stă de vorbă aici cu Alessio Interminei da Lucca. **Simoniacii** – sînt preoții, dar mai ales episcopii și papii care, pe vremea lui Dante, refuzau să absolve de păcat, în timpul spovedaniei, dacă nu erau plătiți. Nu-și făceau datoria „profesională” decît contra cost. Ei stau înfiți cu capul în jos, în gropi minuscule, iar picioarele li se agită pe sus, pîrjolite de flăcări. Călătorul află de soarta acestor păcătoși de la Papa Niccolò al III-lea degli Orsini. După cum vedeți, Dante îi plasează fără probleme pe unii papi și înaltele fețe bisericești în Infern. El se ghidează după principiile creștine autentice, nu după ceremonialul ipocrit de comportament, aplicat de slujbașii Bisericii în viața cotidiană. **Ghicatorii** – I-am pomenit deja. Umblă plîngînd, cu capul răsucit la spate, încît lacrimile le scaldă fesele. **Delapidatorii** – Aduși în cîrcă de diavoli, sînt azvîrlîți în smoala încinsă; dacă ies la suprafață, sînt împinși înapoi cu cîngile. Protagonistul unei scenete caraghioase și duplicitare e Ciampolo di Navarra. **Ipocriții** – Umblă cu greu, purtînd în spinare mantii de plumb, aurite pe dinafară. Ne atrag atenția călugării Gaudenți. Întins pe jos, răstignit, stă marele preot Caiafa. Cînd a fost întrebat de farisei dacă Isus trebuie omorît sau nu, el i-a în-

demnat să-l răstignească, susținînd că e mai bine să piară unul singur, decît întregul popor. Ipocrizia celui ce s-a pronunțat împotriva dreptății, deși știa prea bine că Isus e nevinovat, este pedepsită groaznic: toți fătarnicii, purtînd pe umeri mantii de plumb și mișcîndu-se anevoie din cauza greutateii, îl calcă pe piept, la infinit, și îl strivesc în picioare. **Hoții** – sînt fugăriți de șerpi, care îi leagă de mîini, îi mușcă de gît, îi transformă în flăcări și cenușă; apoi păcătoșii își reiau înfățișarea; cînd termină de ocolit cercul, ajung în același loc și sînt din nou mușcați de șerpi, își schimbă iar înfățișarea. Personajul memorabil pentru această infracțiune este Vanni Fucci. Printre hoți întîlnim și una din cele mai oribile pedepse, de metamorfoză reciprocă. Omul și șarpele se întîlnesc, se privesc. Șarpele sare pe om, se încolăcește în jurul lui și îl mușcă, după care se retrage. Iese un fum ciudat din amîndoi. Șarpele se preschimbă treptat în om, omul se transformă încet în șarpe. **Sfătuitoarii de înșelăciune** – Se învîrt pe fundul bolgiei ca niște licurici, înfășurați în flăcările care îi ascund, dar îi și ard. Întîlnim aici două dintre personajele cele mai pregnante din Infern: Ulise (în cîntul XXVI) și Guido da Montefeltro (în cîntul XXVII). **Semănătorii de vrajbă** – Unii umblă cu mațele pe jos, despicați și sfișiați de un diavol cu spadă; rănile li se vindecă, dar diavolul îi taie din nou. Îl vedem aici pe Mahomed (care a dezbinat creștinismul) și pe ginerele său Ali (de pe urma căruia s-au despărțit sunniții și șiiții, cele două facțiuni musulmane rivale). Altul bîntuie decapitat, ținîndu-și căpățîna în brațe ca pe o lanternă, spre a lumina prin întuneric: e Bertram de Born, trubadurul francez care a băgat zîzanie între tată și fiu, între regii Henric al II-lea și Henric al III-lea ai Angliei. **Falsificatorii** – Zac claie peste grămadă, acoperiți de bube și puroi; se scarpină frenetic, smulgîndu-și pielea. Printre ei îi aflăm pe Griffolino d'Arezzo și Gianni Schicchi. **Alchimiștii** – sînt umflați de hidropizie, imobilizați în eternitate. Meșterul Adam este aici o figură complexă, cînd visătoare, cînd arțăgoasă. Asistăm la o dispută antologică între păcătoșii înțepenii „în gelatină”, care sfîrșesc prin a se insulta și a-și căra pumni. Este o scenă care nu trebuie neapărat să ne amuze, în sarcasmul și satira ei feroce, după cum ne atrage atenția rațiunea, prin vocea lui Virgiliu. **Trădătorii de rude și de patrie** – Ne apropi-

em de capătul Infernului, în zonele mai apropiate de Lucifer, unde e sancționată culpa cea mai gravă. Trădătorii stau cu trupul sub gheață. Aici este Bocca degli Abati, ticălosul de a cărui identitate se interesează cu atita insistență călătorul. În timpul bătăliei de la Montaperti, el a dat semnalul trădării, a trecut primul de partea dușmanilor sienezi și a tăiat cu o lovitură de spadă mâna stegarului. Drapelul florentin s-a prăbușit, conspiratorul l-a sfișiat în bucăți și a scuipat pe el. Armata dezorganizată a intrat în panică, facțiunea trădătoare a întors armele și a prins să-i ucidă pe florentini chiar pe câmpul de luptă, în timp ce dușmanul dezlănțuit dădea asaltul. Bătălia s-a încheiat dezastruos. Pentru nemernicia sa premeditată cu sînge rece, Bocca degli Abati dîrdîie aici în eternitate. **Trădătorii de oaspeți și de binefăcători** – Stau scufundați sub gheață; doi sînt chiar lipiți, iar dinții unuia, ai Contelui Ugolino, rod căpățîna celui-lalt, a Arhiepiscopului Ruggieri. Ugolino, el însuși trădător al Pisei, pentru că a trecut în partidul advers, a fost la rîndul său trădat de Arhiepiscopul Ruggieri, care l-a capturat împreună cu doi fii și doi nepoți, l-a încuiat într-un turn și l-a lăsat să piară în chinuri, alături de cei patru copii. Moartea de foame se pedepsește prin devorarea în eternitate a țestei arhiepiscopului, de către conte. Scene sadice, scene groaznice.

Sîntem de-acum în centrul Pămîntului. Am ajuns la Lucifer, monstrul cu un cap și trei chipuri, unul roșu (simbolizînd neputința), altul gălbui (simbol al prostiei) și al treilea negru (în semn de ură). Gurile lui Lucifer îi molfaie, îi sfișie la infinit pe cei trei mari trădători din istoria omenirii: Iuda, Brutus și Casius. Ce greșeală comună îi leagă? Iuda l-a trădat pe Isus (adică Biserica), Brutus și Casius l-au trădat pe Cezar (adică Statul). Pilonii fundamentali ai existenței umane din Evul Mediu, Biserica și Statul, sînt periclitați tocmai de nemernicia trădătorilor, astfel încît ei sînt sfișiați în eternitate de Satana. Șeful diavolilor are niște aripi enorme de liliac, pe care le flutură la infinit și stîrnește cu ele un vînt înghețat, ce congelează lacul Cocit, unde stau scufundați trădătorii.

Să nu uităm că există trei ape curgătoare în Infern: Aheronul, Stixul și Flegetonul, care se varsă toate în jos (logic, conform legilor fizicii), în Cocit, lacul ce îngheață sub aripile supremului

demon. Pentru a depăși centrul Terrei și a ieși în emisfera australă, cei doi călători, Dante și Virgiliu, trebuie să coboare de-a lungul trupului păros al lui Lucifer. Cînd ajung la brîul demonului, ei acced tocmai la centrul de greutate al Pămîntului, planurile fizice se inversează, cei doi se răsucesc și încep să urce. Ies pe partea opusă și, exact la antipod, găsesc muntele Purgatoriului, unde își vor continua călătoria inițiată.

*

Scopul principal urmărit de Dante Alighieri a fost nu de-a crea neapărat o operă de artă, care să fie admirată pur și simplu. El a vrut să construiască, întii de toate, un instrument de învățatură, prin care să ne ajute să ne gîndim la noi înșine, să ne transpunem cu imaginația acolo unde am considera că ni se cuvine. Plasîndu-ne în acele împrejurări, ne îngrozim și încercăm să ne corectăm viața, pentru a evita suferințele oribile. Înainte de-a fi o operă de artă, care să ne impresioneze, este o operă de învățatură, care să ne îndrume pașii. Este important de subliniat acest aspect.

Pentru a obține un impact mai puternic, dar și pentru a fi mai convingător, Dante s-a plasat pe sine însuși în centrul acțiunii. El e nu numai scriitorul care proiectează întreaga structură, ci e totodată personajul principal, care parcurge Infernul, Purgatoriul și Paradisul. Merge acolo deoarece, la un moment dat, s-a rătăcit. Ne putem identifica lesne cu el, pentru că și noi, cîndva, poate că am pierdut calea cea dreaptă. Nu e greu să ne transpunem în situația sa psihologică și morală. Căutînd să iasă de-acolo, îi vine în întîmpinare Virgiliu, marele poet din lumea antică, maestrul său în ale iscusinței artistice, acel Virgiliu care murise deja și, sub formă spirituală, era condamnat la Infern. Dante, surprins într-un moment de rătăcire – nu știm dacă visează, nu știm dacă fabulează, nu știm dacă este într-un voiaj real, avînd în vedere elementele geografice, foarte concrete, cu care avem de-a face, găsim aici o acumulare, o suprapunere de sensuri –, se lasă preluat și condus de Virgiliu. Parcurge în spirală, în jos, tot Infernul, fiind spectator – și chiar actor – în toate aventurile ce vor urma.

Ce poate fi mai convingător, pentru cititor, decît să vină autorul și să-i spună: „stai să-ți explic ce-am văzut!”? Dacă-i relatează ce-a observat cu ochii săi, cînd a umblat pe-acolo, forța de impact a mesajului este incontestabilă și de neevitat. Dante coboară în spirală, mereu spre stînga, în prăpastia infernală. (E o simbolistică importantă și aici: mîna stîngă e simbolul păcatului. Mîna dreaptă, partea dreaptă – simbolul mîntuirii, al purificării. De aceea în Purgatoriu se va urca pe partea dreaptă. Purgatoriul va fi un munte, iar Paradisul, o succesiune de ceruri. Metodele de locomoție prin cele trei tărîmuri sînt diferite: în tînutul suferinței se coboară, în lumea expierii se urcă, în regatul fericirii se zboară.) Dante, călăuzit de Virgiliu, descinde pe rînd în aceste cercuri, în spirală, și asistă la diverse aventuri, întîlniri existențiale și revelații personale. Ceremonialul este cam același peste tot: se intră în zona respectivă, cei doi constată ce anume se întîmplă, ce păcate sînt pedepsite, care e tortura aplicată și întîlnesc unul-două personaje reprezentative, din lumea antică sau cea contemporană lui Dante, din realitatea medievală, florentină, italiană. De pildă cînd ajunge printre mîncăi, va găsi un mare mîncău, care-i va povesti de ce se află acolo și cine mai e pe lîngă el. Atunci cînd ajunge printre simoniaci, va găsi un mare simoniac, care-i va povesti pe cine mai așteaptă alături de el. Și tot așa mai departe. „Martorul” principal, protagonistul-narator, întîlnește succesiv o întreagă serie de „martori” secundari, care ne relatează la persoana întii, cu maximă credibilitate, ce se petrece efectiv.

Principiul după care se conduce „viața” din Infern ține de regula echivalenței (în italiană s-a numit *la legge del contrapasso*). Fiecare tip de păcat este sancționat într-un mod echivalent. De pildă desfrînații, care au înșelat în iubire, și-au trădat perechea, vor zbura sub formă de păsări și vor fi izbiți de stînci, fără nicio secundă de repaos. Vina lor, în timpul vieții, a fost că nu i-au rămas fideli partenerului destinat, ci au cutreierat în căutarea altor aventuri amoroase, s-au zbatut să-și găsească noi plăceri carnale. Acum nu li se permite niciun moment de oprire, de odihnă, nu au nicio posibilitate de atenuare a suferinței ori de scăpare. Sau, de exemplu, ghicitorii au greșit prin faptul că și-au aruncat privirile

în viitor, încercînd să prevadă desfășurarea ulterioară a faptelor și întîmplărilor. Aceasta îl jignește pe Dumnezeu, pentru că El e cel care ține cheile timpului. Doar El are voie să știe ce ni se va întîmpla. Aceia însă, fiindcă au sfidat voința și legea lui Dumnezeu, sînt pedepsiți, conform regulii echivalenței, prin faptul că se învîrt plîngînd, bîntuie în cerc, pentru eternitate, cu capetele răsucite diametral încît – spune plastic și izbitor Dante – lacrimile de durere le curg pe umeri și le șiroiesc pe fese.

Așadar legea echivalenței guvernează în Infern. Fiecare este pedepsit în funcție de ce anume a păcătuit. Întregul univers de tortură se află sub spectrul cunoscutului pasaj din Biblie: „Cu ce judecată judecați, veți fi judecați; și cu ce măsura măsurați, veți fi măsurați” (*Matei*, VII, 2). Acest criteriu constituie punctul de sprijin etic, pilastrul pe care s-a bazat Dante, atunci cînd și-a construit imperiul imaginar, dar atît de rațional: nevoia de a nu fi nici excesiv, dar nici prea blînd în judecată.

Infernul dantesc e conceput în mod extrem de logic, pe ierarhii de păcate. La un moment dat, în cîntul XI, după ce personajul principal a parcurs deja o parte din drum și a intrat în cetatea Dite, îi semnaleză dezgustat călăuzei sale că a început să crească duhoarea infernală. Nu s-ar putea opri puțin, pentru a-și mai obișnui nasul cu mirosul? Virgiliu e de acord să încetinească ritmul și să mai stea de vorbă, spre a diminua efectele olfactive dezagreabile. Și atunci, pentru a-i distra atenția, despre ce să povestească? Îi descrie (și ne descrie) structura Infernului. Ce-au văzut pînă atunci și ce urmează să mai vadă. Ce aflăm de la Virgiliu? Există trei mari zone în Infern, în funcție de cele trei categorii generice de păcat. Pînă la zidurile cetății Dite găsim incontinenții, adică cei care nu se pot stăpîni și păcătuiesc prin exagerare. Mîncăii mîncă prea mult. Desfrînații duc păcatul carnal în exces. Zgîrciții și risipitorii țîn prea mult, sau dau prea mult. Totuși incontinența creează o categorie de păcate încă mici. De la cercul VI în jos, după eretici, găsim violenții, împărțiți la rîndul lor în trei categorii succesive: violenții față de alții (faptă mai puțin gravă), violenții față de ei înșiși (sinucigașii) și violenții față de Dumnezeu (aceia care îl defăimează sau îl jignesc). Dar, comentează Virgiliu, violente sînt și